

Evaluation of medical externship students' awareness about the charter of patient rights based on the Medical Ethics course in 2019

Hossein Almasi: Ph.D. in Medicine, Student Research Committee, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

Mehdi Bijanzadeh*: Faculty Member, Department of Medical Genetics, Faculty of Medicine, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

Farkhondeh Jamshidi: Faculty Member, Department of Forensic Medicine, Imam Khomeini Hospital, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

Abstract: The Nowadays, ethics education is one of the most urgent needs of medical education. It is a principle whose purpose is to observe acceptable and unacceptable behaviors; which medical staff should be considered. Most importantly, the patients' rights charter has to be aware and respected by all the treatment team, especially medical staggers. In this cross-sectional descriptive epidemiological study, all 220 medical students (staggers) in Golestan educational hospital were studied. Data gathering tool was a questionnaire containing 40 questions and data was calculated and analyzed by the SPSS software version 23. In this study, awareness of patients' rights after medical ethics course was increased, regardless of the absence of significant relationship. The results also showed that there was a significant relationship between respect for patients' rights and students' awareness of their rights, as more students' awareness of their rights is present, more respect for patients' rights available. The results show that knowledge of the students in any of the areas of patient rights were not sufficient, and since knowledge of technical criteria will be assigned for function, a course of medical ethics, or at least the headlines of this issue in other subjects, as well as holding the workshops and representing the educational packages, in the beginning of stager period, to increase their awareness in the field, were suggested.

Keywords: Patient rights, Patient bill of rights, staggers, Medical ethics

***Corresponding author:** Faculty Member, Department of Medical Genetics, Faculty of Medicine, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

Email: mbijan@yaho.com

مقدمه

اخلاق حرفه‌ای یکی از شاخه‌های جدید اخلاق است که می‌کوشد به مسائل اخلاقی حرفه‌های گوناگون پاسخ داده و برای آن اصولی خاص متصور است (برندز و همکاران ۲۰۱۱). اخلاق پزشکی شاخه‌ای از اخلاق حرفه‌ایست که به شرح موازین اخلاقی و تخصصی توسط شاغلین حرفه پزشکی می‌پردازد. این علم در سال‌های اخیر توجه بسیاری از صاحب نظران و اندیشمندان جهان را به خود معطوف داشته است (شارپ ۱۹۹۸). در ابتدا مفهوم اخلاق حرفه‌ای به معنای اخلاق کار و اخلاق مشاغل به کار می‌رفت. تعاریف مختلفی از اخلاق حرفه‌ای ارائه شده است: مقصود از اخلاق حرفه‌ای مجموعه قواعدی است که باید افراد داوطلبانه و بر اساس ندای وجدان و فطرت خویش در انجام کار حرفه‌ای رعایت کنند؛ بدون آنکه الزامی خارجی داشته باشند یا در صورت تخلف، به مجازات‌های قانونی دچار شوند (موبرگ و سیبریات ۲۰۰۰). علم پزشکی، از آنجا که با جان و روان انسان سر و کار دارد، از منزلت و شرافت ویژه همگانی میان همه فرهنگ‌ها برخوردار است. بشر از دیرباز به حرفه‌ی پزشکی، به عنوان یک وظیفه مقدس می‌نگریسته و در این میان انتظار داشته که افراد شاغل در این حرفه نیز با جذب آراستگی‌های اخلاقی و حذف پیراستگی‌های آن، ضمن حفظ قداست این حرفه، بر جایگاه اجتماعی خویش بیفزایند (مصدق راد و اثنی عشری ۲۰۰۴). دانش اخلاق پزشکی امروزه در دنیا به عنوان یک علم نوین مورد توجه جوامع علمی و مجامع پزشکی است. اخلاق پزشکی نظامی ساختارمند در راستای ارائه راهکارهای مناسب برای حل مشکلات اخلاقی موجود در زمینه علوم پزشکی است و رفتار اخلاقی در هر موقعیت اخلاقی براساس آموخته‌ها و تجربه افراد بروز می‌کند. اصل اصیل در انجام مراقبت‌های شایسته جامعه امروز و دنیای آینده تربیت افرادی است که واجد اخلاقیات، خصوصا اخلاق حرفه‌ای باشند. بی شک اخلاق حرفه‌ای یکی از مقوله‌های چالش برانگیز در رشته پزشکی است و تقریباً تمام پرسنل این حرفه هر روز

در کار خود با موضوعات اخلاقی مواجهه می‌شوند. عدم آگاهی کارآموزان باعث بروز مشکلاتی در زمینه حرفه‌ی آنها می‌شود، یکی از مهم‌ترین مسائلی که کارآموزان باید به آن اشراف داشته باشند، اصول اخلاق پزشکی از جمله منشور حقوق بیمار است. منشور حقوق بیمار بیان می‌دارد که این حق بیمار است که از مراقبت محرمانه برخوردار شود، از پزشکان و افراد دیگری که از او مراقبت می‌کنند در مورد نوع تشخیص و نوع درمان و پیش آگهی بیماری اطلاعات دقیقی را بخواهد و در مورد ادامه درمان یا رد کردن درمان توصیه شده تصمیم‌گیری کند و برنامه درمانی خود را محرمانه نگه دارد (کازو و همکاران ۲۰۰۶). حقوق بیماران به عنوان موضوعی مستقل از اوایل دهه ۶۰ در اروپای صنعتی و کشورهای امریکای شمالی کم‌کم به رسمیت شناخته شد و گسترش یافت تا اینکه در اوایل قرن ۲۱ اکثر کشورهای اروپایی را فرا گرفت (اوتانی و همکاران ۲۰۰۴). در جمهوری اسلامی ایران نیز وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۸۰ منشور حقوق بیماران را تدوین و طی دستورالعملی کلیه مراکز درمانی را ملزم به نصب این منشور در محل مناسب و رعایت آن نموده است. بیمارستانی مجهز و پیشرفته ولی فاقد بخشهای کارآمد، از نقطه نظر کارشناسی فاقد کیفیت لازم محسوب می‌شود. ناکافی بودن سطح آگاهی دانشجویان در اکثر حیطه‌های منشور حقوق بیمار می‌تواند در نهایت موجب عدم رعایت حقوق بیماران از طرف دانشجویان، چه در زمان تحصیل و چه در زمان شروع به کار حرفه‌ای باشد که در نتیجه مشکلات فراوانی برای بیمار ایجاد می‌کند و نارضایتی وی و کاهش بهره‌وری و اثر بخشی بیمارستان و مراکز ارائه خدمات درمانی را به همراه خواهد داشت (کلروزی و همکاران ۲۰۱۰). آموزش اخلاق عملی برای کادر پزشکی در جهت آشنا کردن ایشان به حقوق بیمار و لزوم بیشتر رعایت آن در مجموعه درمانی، ارتقای شرایط کیفیت و رضایتمندی بیمار را به دنبال خواهد داشت (چان و همکاران ۲۰۱۰).

هر چند دانشجویان در دوره کارآموزی در بیمارستان‌های آموزشی به طور مستقیم با بیماران در ارتباطند و لازم است همانند اعضای کادر درمانی حقوق بیماران را رعایت نمایند، اما واحد درسی با عنوان آشنایی با حقوق بیمار در سر فصل دروس آنها وجود ندارد. با توجه به اهمیت موضوع، در این مطالعه بر آن شدیم تا میزان آگاهی کارآموزان پزشکی از حقوق بیماران را قبل و بعد از گذراندن واحد درسی اخلاق پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بررسی نماییم.

روش کار

در مطالعه حاضر به منظور مقایسه میزان آگاهی کارآموزان پزشکی از منشور حقوق بیماران در سال ۱۳۹۸، تمام دانشجویانی که در پاییز سال ۱۳۹۸ در مقطع کارآموزی و در بیمارستان گلستان در حال تحصیل بودند به عنوان گروه مطالعاتی در نظر گرفته شدند. طرح تحقیقاتی از کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز مجوز گرفت (کد اخلاق: IR.AJUMS.REC.1398.460). روش ارزیابی در این مطالعه به صورت مقطعی-تحلیلی بود، که بر این اساس میزان آگاهی دانشجویان کارآموز پزشکی بیمارستان گلستان مورد مقایسه قرار گرفت. بر این اساس دانشجویان کارآموز به عنوان گروه مطالعاتی وارد مطالعه شدند، توضیحات لازم به آنها درباره فرایند این مطالعه و ارزیابی و نیز فواید حاصل از آن داده شد، همچنین به آنها این اطمینان داده شد که اطلاعات مورد نظر در پژوهش حاضر که به صورت تکمیل پرسشنامه انجام شد محرمانه بوده و نتایج به صورت کلی و بدون نام ارائه می‌شوند. لازم به ذکر است درس اخلاق پزشکی در قالب ۲ واحد نظری و شامل سرفصلهای ابلاغی وزارتی در دوره کارآموزی به دانشجویان پزشکی تدریس می‌گردد و بسته به شرایط آموزشی امکان دارد دانشجو این درس را در یکی از نیمسال های کارآموزی بگذراند. پرسشنامه مربوطه در اختیار دانشجویان قرار گرفت و از آنها خواسته شد که با

دقت به سؤالات مربوط به مطالعه پاسخ دهند. به منظور بررسی اهداف مطالعه اطلاعات مورد نظر از طریق پرسشنامه‌ای شامل ۴۰ سؤال کسب شد. این پرسشنامه قبلاً نیز در ایران توسط رنجبر و دهقانی (۲) به کار برده شده است. پرسشنامه مذکور شامل ۸ سؤال در زمینه‌ی اطلاعات جمعیت شناختی مثل سن، جنسیت و ...، ۲۹ سؤال در زمینه منشور حقوق بیمار و ۳ سؤال نظرسنجی به صورت بلی و خیر بود. سؤالاتی که در مورد منشور حقوق بیمار طراحی شده بود در قالب حیطه های شش گانه این منشور طبقه بندی شده بودند و به صورت چهار گزینه‌ای بود. جهت امتیازدهی به این سؤالات به این شکل عمل شد که به هر پاسخ درست یک امتیاز داده شد و به هر پاسخ غلط امتیازی داده نشد، سپس افرادی که در مجموع بین صفر تا ۳۳ درصد امتیاز (امتیاز ۰ تا ۹) را گرفته بودند دارای سطح آگاهی ضعیف، آنهایی که ۳۴ تا ۶۶ درصد امتیاز (امتیاز ۱۰ تا ۱۹) را گرفته بودند دارای سطح آگاهی متوسط و آنهایی که بالاتر از ۶۶ درصد امتیاز (امتیاز ۲۰ تا ۲۹) را گرفته بودند دارای سطح آگاهی خوب از منشور حقوق بیمار در نظر گرفته شدند. روایی و پایایی پرسشنامه مورد استفاده قبلاً توسط رنجبر و دهقانی (۲۰۱۰) به دست آمده و مورد تأیید قرار گرفته است (۰.۸۳، $r=$). لازم به ذکر است که این پرسشنامه‌ها با هماهنگی مدیران بخشهای درمانی و در بین همه ۲۲۰ کارآموزی که در پاییز سال ۱۳۹۸ در مقطع کارآموزی در بیمارستان گلستان در حال تحصیل بودند توزیع شد و زمان لازم برای کامل کردن هر پرسشنامه حدود ۳۰ دقیقه بود.

اعمال مربوط به مرتب و خلاصه کردن داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های آمار توصیفی و نرم‌افزار آماری SPSS23 انجام شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش، ابتدا با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، اطلاعات توصیفی آزمودنی‌ها، اعم از میانگین و انحراف معیار، مشخص گردید. در راستای اجرای این امر از جدول‌ها نیز استفاده گردید. نرم‌الیتی داده‌های کمی با استفاده از

انحراف معیار = ۲,۲۰۵) بود و بیشتر شرکت کنندگان (۸۸/۲ درصد) متعلق به گروه سنی ۲۱ تا ۲۵ سال بودند. ۶۲/۱ درصد شرکت کنندگان قبل یا در آغاز دوره کارآموزی اطلاعی از منشور حقوق بیمار نداشتند. از مجموع ۳۷/۹ درصد شرکت کنندگان که اطلاع قبلی داشتند، ۴۳/۸ درصد آنان از طریق استاد با این مقوله آشنا شده بودند. ۵۱/۲ درصد شرکت کنندگان واحد درسی اخلاق پزشکی را گذرانده بودند و ۶۳/۹ درصد آنها محتوای واحد درسی اخلاق را در آگاهی نسبت به حقوق بیمار موثر دانسته‌اند. اطلاعات جمعیت شناختی در جدول ۱ آمده‌است.

آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بررسی شد. ارزیابی رابطه بین متغیرهای کمی با استفاده از آزمون T مستقل و T زوجی و جهت بررسی ارتباط بین دو متغیر کیفی از آزمون کای دو و همبستگی بین دو متغیر کمی از ضریب همبستگی پیرسون یا اسپیرمن استفاده شد. سطح معناداری آزمون‌ها کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته می‌شود.

یافته‌ها

در مطالعه حاضر که از نوع اپیدمیولوژیک توصیفی است، تعداد ۲۲۰ پرسشنامه توزیع و ۲۱۱ پرسشنامه تکمیل شده دریافت شد. نتایج مطالعه نشان داد که میانگین سنی شرکت کنندگان در پژوهش ۲۳/۸۹

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی افراد مورد پژوهش

Table 1. Demographic information of the participants

متغیر	فراوانی	درصد	متغیر	فراوانی	درصد
گروه سنی	۲۱ تا ۲۵ سال	۱۸۶	۸۸/۲	۷	۳/۳
	بالای ۲۵ سال	۲۵	۱۱/۸	۲۳	۱۰/۹
	مذکر	۱۰۷	۵۰/۷	۵۷	۲۷
جنسیت	مونث	۱۰۴	۴۹/۳	۱۰۶	۵۰/۲
	نیمسال اول	۱۲۴	۵۸/۸	۱۶	۷/۵
نیمسال ورودی	نیمسال دوم	۸۷	۴۱/۲		

۲۱/۳ درصد از آگاهی ضعیف، ۶۵/۴ درصد از آگاهی متوسط و ۱۳/۳ درصد از آگاهی خوب برخوردار بودند. از نظر حق بیمار برای رضایت آگاهانه، ۲۰/۴ درصد از آگاهی ضعیف، ۶۶/۸ درصد از آگاهی متوسط و ۱۲/۸ درصد از آگاهی خوب برخوردار بودند. از منظر حق آزادی فردی بیمار، ۳۲/۲ درصد از آگاهی ضعیف، ۵۷/۸ درصد از آگاهی متوسط و ۱۰ درصد از آگاهی خوب برخوردار بودند. در مورد حق آگاهی از فرایند درمان، ۲۰/۴ درصد از آگاهی ضعیف، ۵۸/۳ درصد از آگاهی متوسط و ۲۱/۳ درصد از آگاهی خوب برخوردار بودند و در مورد حق محرمانه ماندن اطلاعات، ۲۰/۹ درصد آگاهی ضعیف، ۷۰/۱ درصد آگاهی متوسط و ۱۸ درصد آگاهی خوبی نسبت به حقوق بیمار داشتند.

نتایج مطالعه نشان داد که میان سن و آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران ارتباط معناداری وجود ندارد ($p = 0,867$)، با این وجود بین آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران و جنسیت دانشجویان ارتباط معنادار بود ($p < 0,0001$) به طوری که دانشجویان دختر آگاهی بیشتری داشتند. همچنین میان سال ($p = 0,301$) و نیمسال ورود معناداری یافت نشد. بین اطلاع از منشور حقوق بیمار قبل یا در آغاز دوره کارآموزی با میزان آگاهی از حقوق بیماران ارتباط معنادار بود ($p = 0,01$).

یافته‌های پژوهش در زمینه میزان آگاهی دانشجویان در هر یک از حیطه‌های منشور حقوق بیماران در جدول ۲ آمده است. در مورد حق دسترسی به خدمات درمانی،

جدول ۲. توزیع فراوانی میزان آگاهی دانشجویان در هر یک از حیطه‌های مختلف منشور حقوق بیماران

Table 2. Frequency distribution of students' awareness in each of the different areas of the Charter of Patient Rights

خوب		متوسط		ضعیف		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶/۲	۱۳	۷۲/۵	۱۵۳	۲۱/۳	۴۵	آگاهی کلی از حقوق بیماران
۱۳/۳	۲۸	۶۵/۴	۱۳۸	۲۱/۳	۴۵	حق دسترسی به خدمات درمانی
۱۲/۸	۲۷	۶۶/۸	۱۴۱	۲۰/۴	۴۳	حق بیمار برای رضایت آگاهانه
۱۰	۲۱	۵۷/۸	۱۲۲	۳۲/۲	۶۸	حق آزادی فردی بیمار
۲۱/۳	۴۵	۵۸/۳	۱۲۳	۲۰/۴	۴۳	حق آگاهی از فرایند درمان
۸/۶	۱۸	۷۰/۵	۱۴۸	۲۱	۴۴	حق محرمانه ماندن اطلاعات

اطلاعات کسب شده از داده‌ها در مورد میزان آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران به تفکیک حیطه‌های مختلف، قبل از گذراندن واحد درسی اخلاق پزشکی و بعد از آن در جدول ۳ آمده است.

به طور کلی میانگین آگاهی دانشجویان شرکت کننده از حقوق بیماران صرف نظر از گذراندن درس اخلاق پزشکی (از ۲۹ نمره) ۱۴/۸۹ (با انحراف معیار = ۴/۵۸) بوده است که ۲۱/۳ درصد از آگاهی ضعیف، ۷۲/۵ درصد از آگاهی متوسط و ۶/۲ درصد از آگاهی خوب برخوردار بودند.

جدول ۳. مقایسه میزان آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران قبل و بعد از گذراندن واحد اخلاق پزشکی

Table 3. Comparison of students' awareness of patient rights before and after passing the Medical Ethics course

P-value	میانگین امتیاز	خوب		متوسط		ضعیف		گذراندن درس اخلاق پزشکی	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰/۶۵۸	۱۴/۵۷	۵/۸	۶	۷۱/۸	۴۷	۲۲/۳	۲۳	خیر	آگاهی کلی از حقوق بیماران
	۱۵/۰۳	۶/۵	۷	۷۳/۱	۷۹	۲۰/۴	۲۲	بله	
۰/۷۵۵	۲/۲۸	۹/۷	۱۰	۷۳/۸	۷۶	۱۶/۵	۱۷	خیر	حق دسترسی به خدمات درمانی
	۲/۲۳	۱۶/۷	۱۸	۵۷/۴	۶۲	۲۵/۹	۲۸	بله	
۰/۲۸۷	۵/۰۴	۱۰/۷	۱۱	۶۶	۶۸	۲۳/۳	۲۴	خیر	حق بیمار برای رضایت آگاهانه
	۵/۳۳	۱۴/۸	۱۶	۶۷/۶	۷۳	۱۷/۶	۱۹	بله	
۰/۷۵۰	۱/۹۹	۹/۷	۱۰	۵۸/۳	۶۰	۳۲	۳۳	خیر	حق آزادی فردی بیمار
	۲/۰۴	۱۰/۲	۱۱	۵۷/۴	۶۲	۳۲/۴	۳۵	بله	
۰/۷۲۶	۲/۵۲	۱۵/۵	۱۶	۶۳/۱	۶۵	۲۱/۴	۲۲	خیر	حق آگاهی از فرایند درمان
	۲/۵۸	۲۶/۹	۲۹	۵۳/۷	۵۸	۱۹/۴	۲۱	بله	
۰/۴۱۶	۲/۳۲	۱۰/۷	۱۱	۶۸/۹	۷۱	۲۰/۴	۲۱	خیر	حق محرمانه ماندن اطلاعات
	۲/۴۳	۶/۵	۷	۷۲	۷۷	۲۱/۵	۲۳	بله	

دانسته‌اند. ۷۹,۴ درصد افراد مورد مطالعه، اطلاعات دانشجویان دوره کارآموزی بالینی را از حقوق بیماران ناکافی می‌دانند و ۶۳,۸ درصد افراد اظهار داشتند که حقوق بیماران در بیمارستان محل دوره کارآموزی ایشان رعایت نمی‌شود. میان اظهار افراد در مورد رعایت شدن یا عدم رعایت حقوق بیماران در بیمارستان محل دوره کارآموزی ایشان با میزان آگاهی آنها به حقوق بیماران ارتباط معناداری وجود داشت ($p = 0,001$). همچنین میان این متغیر با آگاهی از حیطه‌های مختلف منشور حقوق بیماران به جز حق آزادی فردی بیمار و حق محرمانه ماندن اطلاعات ارتباط معناداری وجود داشت ($p < 0,05$). این نتایج در جدول ۴ آورده شده‌اند.

نتایج نشان داد میانگین آگاهی دانشجویان قبل و بعد از گذراندن درس اخلاق پزشکی در کل به ترتیب $14,75 \pm 4,42$ (قبل) و $15,03 \pm 4,74$ (بعد) بود، با این وجود ارتباط معناداری میان این دو یافت نشد ($p = 0,658$). نتایج در مورد میزان آگاهی در حیطه‌های «حق دسترسی به خدمات درمانی»، «حق بیمار برای رضایت آگاهانه»، «حق آزادی فردی بیمار»، «حق آگاهی از فرایند درمان» و «حق محرمانه ماندن اطلاعات» قبل و بعد از گذراندن درس اخلاق پزشکی نشان داد که بعد از گذراندن درس اخلاق پزشکی نسبت به قبل از آن بهتر بود، هرچند ارتباط معنی داری در این موارد یافت نشد ($p > 0,05$). ۹۷,۵ درصد از شرکت کنندگان آگاهی دانشجویان از حقوق بیمار را در دوره کارآموزی بالینی ضروری

جدول ۴. مقایسه میزان آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران بر اساس اظهار ایشان در مورد رعایت حقوق بیماران

Table 4. Comparison of students' awareness of patient rights based on their statements about respecting these rights

P-value	انحراف معیار	میانگین امتیاز	آیا حقوق بیماران رعایت می‌شود؟	حیطه مورد سنجش
۰/۰۰۱	۴/۴۶۲	۱۵/۶۷	خیر	آگاهی کلی از حقوق بیماران
	۴/۴۰۸	۱۳/۴۲	بله	
۰/۰۱۰	۱/۱۵۵	۲/۳۹	خیر	حق دسترسی به خدمات درمانی
	۱/۱۲۴	۱/۹۴	بله	
۰/۰۲۱	۲/۰۲۱	۵/۴۱	خیر	حق بیمار برای رضایت آگاهانه
	۱/۸۳۹	۴/۷۴	بله	
۰/۳۴۱	۱/۰۴۴	۲/۰۸	خیر	حق آزادی فردی بیمار
	۱/۰۶۶	۱/۹۳	بله	
۰/۰۰۳	۱/۲۰۶	۲/۷۲	خیر	حق آگاهی از فرایند درمان
	۱/۱۲۵	۲/۲۱	بله	
۰/۱۹۸	۰/۹۴۹	۲/۴۵	خیر	حق محرمانه ماندن اطلاعات
	۱/۰۰۷	۲/۲۶	بله	

بحث

دانشجویانی که از حقوق بیمار مطلع گردیده بودند اطلاعات خود را از استاد دریافت کرده بودند. به نظر می‌رسد که دانشجویان بیشتر به اطلاعاتی که استاد در اختیارشان قرار می‌دهد اکتفا می‌کنند و خود کمتر به دنبال مطالب علمی و اطلاعات مورد نیاز می‌روند (رنجبر و دهقانی ۲۰۱۰).

در حیطة «حق دسترسی بیمار به خدمات درمانی»، مواردی از قبیل امکان دریافت خدمات بهداشتی - درمانی توسط اقشار محروم جامعه، پذیرش بدون قید و شرط بیمار در بیمارستان‌ها و ... مورد سؤال واقع شده است. در حیطة «حق بیمار برای رضایت آگاهانه»، مواردی همچون نحوه کسب رضایت از بیمار برای اقدامات درمانی، مسئولیت اخذ رضایت، نوع رضایت، آگاهی بیمار از عوارض درمان قبل از رضایت و ... مطرح شده است. در حیطة «حق آزادی فردی بیمار»، مواردی مثل انتخاب پزشک و نوع درمان، حق مشاوره با پزشکان دیگر، حق ترک بیمارستان در هر زمان، حق انجام فرایض دینی و ... در پرسشنامه مطرح شده است. در حیطة «حق آگاهی بیمار»، حق بیمار برای دریافت اطلاعات مربوط به بیماری خود، حق بیمار برای مطالعه پرونده پزشکی خود، حق آگاهی از هزینه‌ها و اعتراض به صورتحساب هزینه‌ها و ... مطرح شده است. و منظور از حیطة «حق محرمانه ماندن اطلاعات» نیز، شرایط فاش شدن اطلاعات پرونده بیمار و دسترسی افراد به پرونده بیمار و ... بوده است.

یافته‌های پژوهش در زمینه میزان آگاهی دانشجویان در هر یک از حیطة‌های منشور حقوق بیماران نشان داد که به ترتیب از بیشترین به کمترین، میزان آگاهی در حیطة‌های «حق آگاهی از فرایند درمان» (۲۱,۳) درصد خوب، «حق دسترسی به خدمات درمانی» (۱۳,۳) درصد خوب، «حق بیمار برای رضایت آگاهانه» (۱۲,۸) درصد خوب، «حق آزادی فردی بیمار» (۱۰) درصد خوب و «حق محرمانه ماندن اطلاعات» (۸,۵) درصد خوب بوده است. در پژوهش رنجبر و دهقانی بیشترین آگاهی

در مطالعه حاضر به منظور مقایسه میزان آگاهی کارآموزان پزشکی از منشور حقوق بیماران قبل و بعد از گذراندن واحد درسی اخلاق پزشکی در سال ۱۳۹۸ در بیمارستان گلستان اهواز انجام گردید. دانشجویانی که در سال ۱۳۹۸ در مقطع کارآموزی در بیمارستان گلستان در حال تحصیل بودند به عنوان گروه مطالعاتی در نظر گرفته شدند. نتایج مطالعه نشان داد که میان سن و آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران و هیچکدام از حیطة‌های منشور حقوق بیماران ارتباط معناداری وجود ندارد، اما بین آگاهی دانشجویان از حقوق بیماران و جنسیت دانشجویان ارتباط معنادار بود، به طوری که آگاهی کلی از حقوق بیماران و آگاهی از حیطة‌های حق آزادی فردی بیمار، حق آگاهی از فرایند درمان و حق محرمانه ماندن اطلاعات در میان دانشجویان دختر بیشتر از دانشجویان پسر بود. در مطالعه رنجبر و دهقانی (۲۰۱۰) علاوه بر اینکه میزان آگاهی در سنین بالای ۲۵ سال بیشتر بود، دانشجویان زن نیز از آگاهی بیشتری نسبت به حقوق بیمار برخوردار بودند. به نظر می‌رسد علت این مسئله ویژگی‌های شخصیتی و دقت بیشتری است که زنان نسبت به اطراف خود دارند و همین‌طور تمایل بیشتری که نسبت به مطالعه از خود نشان می‌دهند. در مطالعه دواتی و همکاران (۱۳۸۹) اما میان جنسیت و سطح آگاهی پزشک تفاوت معناداری وجود نداشت و نمره پزشکان زن و مرد تقریباً یکسان بود (دواتی و همکاران ۲۰۱۱). در مطالعه رشت‌آبادی و همکاران نیز تفاوت معناداری میان سن با میزان آگاهی یافت نشد (رشت‌آبادی و همکاران ۲۰۱۴). در مطالعه حاضر میان سال و نیمسال ورودی به دانشگاه با میزان آگاهی ارتباط معناداری یافت نشد و این بدین معنی است که احتمالاً روند کلی آموزش و رعایت منشور حقوقی بیمار برای چند سال مورد بررسی تغییری نداشته است. در مطالعه حاضر ۴۳/۸ درصد دانشجویان از طریق استاد با مقوله منشور حقوق بیماران آشنا شده بودند و این روش بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. در مطالعه رنجبر نیز ۶۳/۶۳ درصد از

اختصاص سرفصلی به این موضوع در دروس دیگر، همچنین برگزاری کارگاه و همایش، تهیه جزوات آموزشی کامل و معتبر و ارائه آن در ابتدای دوره کارآموزی می‌تواند به میزان قابل توجهی سطح آگاهی دانشجویان را در این زمینه ارتقا بخشد. همچنین اساتید خود باید الگوهای اخلاقی مناسبی برای دانشجویان باشند و رعایت حقوق بیماران را عملاً به دانشجویان آموزش دهند.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل پایان نامه پزشکی عمومی حسین الماسی به شماره U-98126 می باشد. مؤلفان از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز و کارآموزان پزشکی که در این پژوهش شرکت نمودند تشکر می نمایند.

References

- Arab M, Zarei A 2007, Administrators' knowledge of patients rights at governmental hospitals in Tehran. *Journal of Health Administration* Vol.10, No.27, Pp. 65-71. [In Persian].
- Brands W, Bronkhorst E, Welie JV 2011, Professional ethics and cynicism amongst Dutch dental students. *European Journal of Dental Education* Vol.15, No.4, Pp. 205-209.
- Chan M, Campo E, Estève D, et al 2009, Smart homes-current features and future perspectives. *Maturitas* Vol.64, No.2, Pp.90-97.
- Davati A, Seidmortaz SS, Azimi A, et al 2011, A study on the knowledge of general practitioners about the charter of patients' rights. *Daneshvar Medicine*. Vol.18, No.6, Pp. 81-88. [In Persian].
- Kalrooz F, Dadgari F, Zareiyan A 2010, Patients' satisfaction with patient's bill of right observance. *Iranian Journal of Military Medicine* Vol.12, No.3, Pp. 143-148.
- Kuzu N, Ergin A, Zencir M 2006, Patients' awareness of their rights in a developing

دانشجویان در حیطه‌ی «حق آزادی فردی» و کمترین آگاهی آن‌ها در حیطه «حق دسترسی به خدمات درمانی» بوده است که نتایج این مطالعه با مطالعه حاضر غیرهمسو می‌باشد (رنجبر و دهقانی ۲۰۱۰). این در حالی است که نتایج مطالعه زارعی و همکاران نشان داد که بیشترین آگاهی مدیران در حیطه «حق دسترسی به خدمات درمانی» و کمترین آن در حیطه «حق آگاهی بیمار از فرآیند درمان» بود که از منظر بیشترین آگاهی، با مطالعه حاضر همسوست اما در مطالعه حاضر حق آگاهی از فرآیند درمان بالاترین امتیاز را دارا بوده است (عرب و زارعی ۲۰۰۷). در مطالعه حاضر میزان آگاهی افراد به حقوق بیماران پس از گذراندن واحد درسی اخلاق پزشکی، صرف نظر از عدم وجود ارتباطی معنادار، بیشتر شده است. این مسئله در مورد همه‌ی حیطه‌های منشور حقوق بیمار صدق می‌کند.

از نکات قوت مطالعه حاضر بررسی دیدگاه کلیه کارآموزان پزشکی مشغول به تحصیل در بیمارستان گلستان وابسته به دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز بود که در کلیه بخشهای بیمارستان حضور داشتند. البته به عنوان نقطه ضعف نیز می‌توان به عدم شمول تحقیق بر کلیه دانشجویان پزشکی یا حداقل همه کارورزان پزشکی اشاره نمود. پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات آتی این مهم مورد توجه قرار گیرد.

نتیجه گیری

منشور حقوق بیمار از جمله موضوعات اصلی و مهم در قوانین و نظام پزشکی هر کشور محسوب می‌شود. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که آگاهی دانشجویان مورد مطالعه در هیچ یک از حیطه‌های منشور حقوق بیمار کافی نبوده است و از آنجایی که آگاهی مبنای عملکرد قرار می‌گیرد و با توجه به بی‌تجربگی دانشجویان، این مسئله می‌تواند مشکلات بیشتری را برای بیماران ایجاد کند و موجب نارضایتی بیماران و کاهش اثربخشی بیمارستان گردد. با توجه به پیشنهادات دانشجویان مورد مطالعه اختصاص نیم یا یک واحد درسی یا حداقل

- Ranjbar M, Dehghani A 2010, Students' awareness of patients' right in teaching hospitals of Yazd. Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine Vol.3, No.5, Pp. 51-60.
- Rashtabadi ROS, Borhani F, Abbaszadeh A 2014, Nurse' knowledge of Patients' Bill of Rights, level of Observation and determining effective factors on them from their Viewpoints in Kerman University Hospitals. History of Medicine Journal Vol.5, No.17, Pp. 37-62.
- Sharp ES 1998, Ethics in reproductive health care: a midwifery perspective. Journal of nurse-midwifery. Vol.43, No.3, Pp. 235-345.
- country. Public health Vo120, No.4, Pp. 290-296.
- Moberg DJ, Seabright MA 2000, The development of moral imagination. Business ethics quarterly Vol.10, No.2, Pp. 845-884.
- Mossadegh Rad AM, Esna Ashari P 2004, Patients and physicians awareness of patients' rights and its implementation at Beheshti hospital in Isfahan. Iranian Journal of Medical Education Vol.4, No.1, Pp. 45-54. [In Persian].
- Otani K, Kurz RS, Barney SM 2004, The impact of nursing care and other healthcare attributes on hospitalized patient satisfaction and behavioral intentions. Journal of Healthcare Management. Vol.49, No.3, Pp. 181.

مجله‌ی توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
سال دوازدهم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۰

میزان آگاهی کارآموزان پزشکی بیمارستان گلستان اهواز نسبت به منشور حقوق بیماران، بر اساس گذراندن درس اخلاق پزشکی سال ۱۳۹۸

حسین الماسی: دکترای عمومی پزشکی، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران
مهدی بیژن زاده*: عضو هیئت علمی، گروه ژنتیک پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران.

فرخنده جمشیدی: عضو هیئت علمی، گروه پزشکی قانونی، بیمارستان امام خمینی(ره)، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، اهواز، ایران

چکیده: امروزه آموزش اخلاق پزشکی یکی از ضروری‌ترین بخش‌های آموزش پزشکی می‌باشد. اخلاق پزشکی علمی است که موضوع آن بررسی مجموعه آداب و رفتار پسندیده یا ناپسندیده‌ای می‌باشد که صاحبان مشاغل پزشکی باید رعایت نمایند. ضرورت ایجاد می‌نماید که کلیه کادر درمانی و افراد درگیر با بیمار از جمله دانشجویان دوره کارآموزی از منشور حقوق بیمار آگاهی کامل داشته و خود را ملزم به رعایت آن بدانند. مطالعه حاضر به روش اپیدمیولوژیک توصیفی و به صورت مقطعی در میان همه ۲۲۰ دانشجوی پزشکی دوره کارآموزی بیمارستان گلستان اهواز انجام گرفت. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌ای ۳ قسمتی استفاده شد و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نرم افزار **SPSS** نسخه ۲۳ استفاده شد. در مطالعه حاضر میزان آگاهی دانشجویان پزشکی به حقوق بیماران پس از گذراندن واحد درسی اخلاق پزشکی، صرف نظر از عدم وجود ارتباطی معنادار، بیشتر شده است. همچنین نتایج نشان داد که میان رعایت حقوق بیماران و آگاهی دانشجویان از حقوق، ارتباط معناداری وجود دارد، به نحوی که هر چه آگاهی دانشجویان به حقوق بیماران بیشتر بوده است، توانایی شناسایی موارد عدم رعایت حقوق بیماران توسط آنها بالاتر بوده است. آگاهی دانشجویان مورد مطالعه در اغلب حیطه‌های منشور حقوق بیمار کافی نبوده است و از آنجایی که آگاهی مبنای عملکرد قرار می‌گیرد، اختصاص واحد درسی یا حداقل سرفصلی به این موضوع در دروس دیگر، برگزاری کارگاه و همایش، تهیه بسته‌های آموزشی ارائه آن در ابتدای دوره‌ی کارآموزی می‌تواند با هدف ارتقای سطح آگاهی دانشجویان پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: حقوق بیماران، منشور حقوق بیمار، کارآموزان، اخلاق پزشکی.

***نویسنده مسؤول:** عضو هیئت علمی، گروه ژنتیک پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، اهواز، ایران.

Email: mbijan@yahoo.com